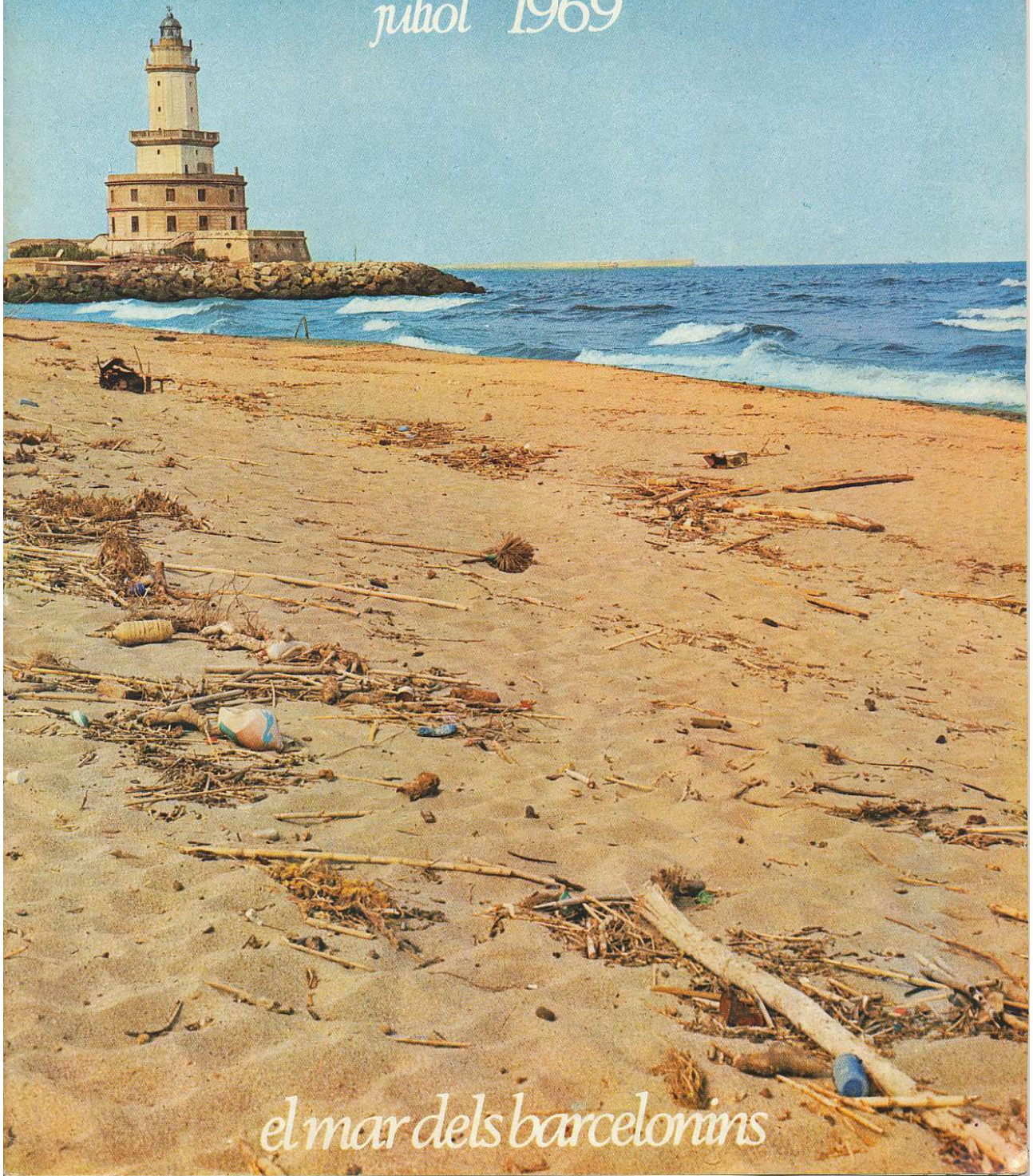

SERRA D'OR

juhiol 1969

el mar dels barcelonins

un cert dèficit de filosofia (II)

Jo no sabria com explicar-ho, però el fet és que els filòsofs catalans més distingits, concretament aquells que demostraven més potència o més fantasia en l'operació de fabricar conceptes, no han aconseguit d'«encaixar» massa bé dins els corrents fonamentals del seu temps. Del temps respectiu, és clar. Potser no acabo d'expressar-me bé. De tota manera, la cosa resulta d'una evidència escandalosa... Mai no ens han mancat «escolàstics» secundaris i aplicats: de qualsevol escolàstica. Són o han estat individus meritoris, honestos i sincers, que des d'una càtedra, des d'una canongia o des d'on fos, han treballat tenaçment — més o menys tenaçment — en la manipulació de problemes metafísics o parametafísics. Tant se val l'«escola»: Guiu Terrena o Eiximenis, els «escocesos» o Serra Hünter, cent altres, incloent-hi, per exemple, Marià Cubí o Pompeu Gener. No citaré noms més pròxims. Tots ells s'han limitat a «repetir», cadascú al nivell que es proposava — la lliçó, el tractat eventual, el paper divulgador, l'assaig de circumstàncies —, uns principis apresos i del domini públic, als quals, si de cas, afegien una tènue nota personal, no gaire vistosa. Aquesta mena de filòsofs són legió, a tot arreu, i ho havien de ser entre nosaltres, en la mesura que ho permetien i ho permeten les forces locals. Aquests sí que «encaixen». Massa i tot. Queden reduïts a rodes o rodetes d'un engranatge vastíssim i difús, i funcionen amb una eficàcia cohibidament domèstica. Les idees, quan ells les «prenen», ja han esdevingut tòpics, i continuen sent-ho en la seva activitat específica de filòsofs. Les velles bibliografies de Torres Amat, de Bover, de Ximeno, de Fuster, n'estan plenes, pel que fa a èpoques anteriors al XIX: hi trobem notícia de manuscrits, de publicacions, de doctorats, de docències, molt curiosos, i fins i tot sorprenents. Hi surt la Sorbona, ara i adés, o bé les edicions i reedicions vénen datades a Lió, a Venècia, a París. Es tracta, en general, de frares o capellans avui perfectament oblidats. En temps més acostats, els seus homòlegs, també eclesiàstics, o laics, ni tan sols han obtingut l'aparent glòria de «circular» per l'estranger... La densa colla «escolàstica», és a dir, repercutiva i mimètica, no representa res, a l'hora de la veritat. Molta més transcendència tenen els del «graó» següent: filòsofs «encaixats» i no simplement «repetidors», però tímids en les seves actituds. Joan Lluís Vives n'és el millor, el que es presta a cabaes sensa-

tes, el cas que toca l'obvietat. Amb una mica més de gosadia, Vives hauria pogut ser un altre Erasme. ¿O no? Per ser-ho, només li mancava la decisió. O don Jaime Balmes. Balmes hauria pogut ser el Maritain del Romanticisme: en tenia la pasta. Com hi havia molt bona pasta, entre els valencians del segle XVIII, que mossèn Clascar exhumà (**Estudi sobre la Filosofia a Catalunya en el segle XVIII**, Barcelona 1918), i que donya Olga Victoria Quiroz Martínez (**La introducció de la filosofia moderna en España**, Mèxic 1949) ha examinat més de prop. «Haurien pogut ser...» Dir-ho així és una bestiesa. I no ho és del tot, tanmateix. Als efectes del nostre recompte, la hipòtesi, hem d'acceptar-la per a entendre'ns. Vives, Tosca, Berní, Balmes, i mitja dotzena més, foren filòsofs «com cal» — en principi. S'ajustaven a una o altra «sintonia» del moment, i ho feien amb unes possibilitats fecundes, bastant més enllà de la mera «repetició». Eren uns filòsofs com ho són la majoria: no inventen cap sistema — i valgui la fórmula —, però contribueixen a consolidar, modificar, depurar, etc., el sistema a què s'adhereixen. El mal és que cap dels nostres — en aquesta línia — no va posar-hi un vigor especialment agressiu. Vives no fou un Erasme, ni Balmes un pre-Maritain... El vigor agressiu, i virulent de vegades, demostraren tenir-lo els altres: uns quants indígenes genials o genialoides, «més vius que la tinya», com hauria dit — o deia — Francesc Pujols, que, embolicats a fer filosofia, no es van estar de res. De res, allò que se'n diu de res. Van fer taula rasa del que «passava» al món, quan ells hi eren, i amb una prodigiosa desimboltura, es proposaren inventar de nou un «sistema». Escric «inventar» en l'accepció corrent de la paraula. Hi havia la filosofia vigent, una o unes filosofies vigents, i en prescindien. Com un Adam qualsevol, Ramon Llull es posa a filosofar. Bé: no és tan exagerat com ara ho resumeixo jo, però poc se'n falta. Llull és el primer a negar-se a «encaixar» en — o amb — el món filosòfic que el voltava. Ell volia muntar una filosofia «independent»: a part. I ho féu. El Beat de Mallorca era propietari d'una capacitat especuladora fora de sèrie, i per això aconseguí una posteritat fructífera. Però era un «extra-vagant». I la seva filosofia no passa de ser una extravagància, en el mapa de la cultura medieval. Més «encaixat», hauria estat un Occam, un Cusà, un Bacon, un sant Bonaventura, un Eckhart, un Scott — ja que no un Aquinata... No en-

tro a dilucidar si Llull, realment, «podia» haver estat una cosa distinta del que fou. Cristià intercalat entre moros i jueus, què n'hauriem d'esperar? I de més a més, «foll». La filosofia de Llull és un prodigi: les «arts», combinatòries, universals, o el que es vulgui, que ell es treia de la màniga, encara ens admiren. Però, de fet, eren un exabrupte marginal. La Filosofia — l'europea, occidental i cristiana — podia passar-se'n. I el deixà de banda... No faré la recensió completa i detallada dels altres «filòsofs» catalans que van anar, com Llull, pel seu cantó, amb un desdeny gairebé literal per les filosofies precedents o colaterals, i es plantejaren la «invenció» d'un sistema presumptament inèdit. Ignoro si aquest fou el cas de Sibüda, perquè de Sibüda només sé el que en diu Montaigne, i no me'n fio. Però hi ha el doctor Turró, o l'estralfolari Diego Ruiz, o el senyor Pujols, o Eugeni d'Ors... No eren uns Llull, precisament, aquesta trepa. Amb un cap com el del Barbaflorida, però, ¿què no hauria escrit Turró? Pensem-hi. La seva temptativa es brindava a projeccions singulars. Turró era un home de laboratori — potser de laboratori *amateur*, però això no importa —, i es llença a elucubrar des d'unes curiositats i d'unes experiències insòlites. La *fam* és un llibre bastant significatiu: no «encaixa» en els positivismes, científistes, de l'època; és una cosa diferent... Diego Ruiz: deixem-ho córrer. Pujols fa riure. Ruiz, immigrant i assimilat, és, actualment, una boira irrellevant. Pujols pertany al folklore barceloní. Una lectura — laboriosa, aïll — del **Concepte general de la Ciència catalana** ens adverteix de la «innocència» filosòfica d'aquest bon home: era un analfabet. Fa l'efecte de no haver-se llegit els seus clàssics, per començar. I tanmateix... Tanmateix, Ruiz i Pujols, i de seguida l'Ors, van voler «filosofar» des del no-res: a partir de zero. Tots tres covaven la pretensió de construir un sistema nou. Van intentar esbossar-lo. Eren sistemes, no cal dir-ho, «definitius». Com el de Llull. No un sistema més (com un poema més, que seria l'esperança humil, literària i admissible), sinó l'últim, salvador «sistema». Si hem de creure Josep Pla, don Francesc Pujols ho tenia tot resolt: tan resolt, que no s'accontentava de proporcionar-nos una insuperable filosofia; ens assegurava una «religió», i tot... Tot això és demencial. Llull — que, almenys, s'autodeclarava «foll» —, Turró, Ruiz, Pujols, D'Ors: demencial... ¿I per què?... És el segon «per què» que deixo en l'aire. — JOAN FUSTER.